

УДК: 331. 01. 3.

РЕФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ І МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В АПК ХЕРСОНЩИНИ

Г.С. КВАСНІКОВА – асистент, Херсонський ДСГІ

Важливу роль в економічній реформі та переході до ринкових відносин відіграють трудові ресурси народного господарства. В умовах сьогодення, коли цей період затягнувся біля шести років, економічний спад виробництва відповідно відібразився на рівні життя трудящих. Дуже важке становище склалося в галузі сільського господарства, де аграрним робітникам, в більшості господарств, не виплачується заробітна плата більше року.

Заробітна плата в галузі сільського господарства є однією із низьких в народному господарстві. Такий рівень оплати праці був завжди самим низьким при порівнянні з іншими галузями. Так у структурі заробітної плати розвинених капіталістичних країн, таких як США, сільське господарство займає одне із останніх місць. Таке становище склалося завдяки специфіці виробництва, в котрій враховується відносно низький рівень якості праці, кваліфікації, та професійної підготовки кадрів. Також враховується те, що рівень життя сільського трудівника не так жорстко пов'язаний від заробітної плати. У нього є можливість виробити на своєму особистому господарстві різну сільськогосподарську продукцію, яку можна реалізувати по достатньо високій ціні, чого не може зробити міський робітник. Однак, це не з умовою, що сільський працівник повинен дарма працювати в громадському виробництві, тільки завдяки бажанню працювати в колективі або чистому ентузіазму і сумлінню. Для достатньо великій частки сільських робітників заробітна плата поки що є основним джерелом заробітку. У такому випадку губиться один із головних мотиваційних факторів праці - матеріальне стимулювання, а звідси зникає зацікавленість у колективній праці взагалі.

Зробимо аналіз рівня середньомісячного заробітку в галузях народного господарства на підприємствах, які змінили форму власності у 1996 році, на прикладі Херсонської області. Так, в середньому по області заробітна плата складала 103,7 грн. на одного робітника (або 39% до півня заробітної плати всіх робітників зайнятих в галузях), в тому числі заробітна плата в промисловості складала 107,3 грн. (87%) ро-

бітників комунального господарства - 225,6грн.(173%) і в сільському господарстві - 40,7 грн. (48,4%) - найнижча серед галузей народного господарства.

Простежимо, яка залежність зниження виробництва на використанні робочого часу в галузях народного господарства за 1995 рік по Херсонській області. Так, в середньому по області відпрацьовано одним робітником 193 дні, в промисловості - 200, транспорті і зв'язку - 139, будівництві - 196, в сільському господарстві - 203 дні, при максимальній нормі навантаження 287 днів на робітника. З приведеного видно, що з усіх галузей народного господарства в сільському господарстві вироблена найбільша кількість робочих днів, хоча ця цифра не достатньо висока.

Цікаві дані по втратах робочого часу в 1996 році по галузям народного господарства в роздержавлених підприємствах. В цілому по області втрати робочого часу по роздержавлених підприємствах склали 55,2 дні (коефіцієнт використання робочого часу - 0,69), а в цілому по галузям економіки на одного робітника -26,7 днів (коефіцієнт - 0,34), по промисловості коефіцієнт використання часу приблизно однаковий як в роздержавлених підприємствах, так і в цілому по народному господарству – 0,67 і 0,69, відповідно. В сільському же господарстві цей показник різкий - втрачено днів на робітника роздержавлених підприємств 24,2 (коефіцієнт використання робочого часу 0,51), а в цілому по економіці втрати робочих днів склали 14,8 (коефіцієнт – 0,96). Тобто, використання робочого часу в сільськогосподарських реформованих господарствах був найнижчий по області, хоча в цілому по сільському господарству, навпаки, найвищий, що можна пояснити різким падінням трудової дисципліни в реформованих господарствах області.

Зараз зупинимось на сільськогосподарському виробництві, де нас цікавить затрати праці на виробництві основних видів сільськогосподарської продукції за 1993-1995 роки. Так, прямі затрати праці на виробництві зерна (без кукурудзи) в КСП і радгоспах збільшились в середньому по Україні з 0,9 до 1,2 люд.-год/ц., такі ж результати і по Херсонської області. На виробництво картоплі в Україні затрати праці в 1993 році склали 3,1 люд.-год./ц , в 1995 році - 7,4 люд.-год, по Херсонській області вони збільшились за три роки з 5,5 до18,7 люд.-год./ц, (тобто більше ніж у три рази). По виробництву приросту сви-

ней в середньому по Україні затрати праці збільшилися з 58,3 до 84,5 люд.-год./ц, а по Херсонській області з 42,5 до 85,4 люд.-год.

Така тенденція росту прямих затрат праці на виробництві усіх видів сільськогосподарської продукції, що негативно характеризує галузь сільського господарства, так як ріст прямих затрат праці іде паралельно зі зниженням чисельності робітників сільськогосподарського виробництва. Все це говорить, що неефективно використовуються трудові ресурси галузі, знижується рівень механізації основних технологічних процесів виробництва із-за відпрацювання старішої техніки. Такий ріст прямих затрат праці йде одночасно при різкому зниженні виробництва продукції, що характеризує критичне положення галузі.

В статистичних даних дуже мало інформації про використання робочого часу в приватному секторі (особисті підсобні і господарства і ОПГ і фермерські господарства), але безумовно, що там значно вище трудове навантаження на виконавця. Затрати праці в особистому (приватному) секторі вищі із-за значної частки ручної праці, однак там і вища віддача та інтенсивність виробництва, в порівнянні з громадським сектором.

Порівнюємо обсяг виробництва в приватному господарстві і в колективному. Так, частка валової продукції рослинництва в порівняльних цінах 1983 року в ОПГ і фермерських господарствах України в загальному обсязі виробництва за 1993- 1995 роки мало змінилась і склала 48,8 і 47,4%, відповідно по роках. По виробництву продукції тваринництва частка приватного сектору у валовому виробництві збільшилась з 51,2 до 52,6%. Це стверджує, те, що приватний сектор, хоч і повільно, але починає набирати темпи по виробництву сільськогосподарської продукції, в порівнянні з громадським. Звідси з'являється надія на те, що незабаром приватна форма власності буде конкурувати з іншими формами власності. Хоча, безумовно, що основне навантаження виробництва таких стратегічно важливих продуктів сільського господарства, як зернові, соняшник, цукровий буряк, виноград, баштані, молоко, м'ясо і яйця поки що покладається на плечі великих колективних господарств.

Особисті підсобні господарства на період кризової ситуації на селі є останнім виходом із важкого становища і являють собою засіб виживання сільських трудівників в ситуації багатомісячної затримки

заробітної плати колективними підприємствами. Селяни повинні після робочого дня в громадському виробництві, без вихідних і свят ще по 4-5 годин відпрацювати на особистому підсобному господарстві, аби забезпечити мінімальні матеріальні потреби, для задоволення хоча б необхідних умов проживання для себе і членів своїх сімей.

Усе вищеперелічене спонукало падінню виробництва в громадському секторі, що обумовлено зниженням продуктивності праці, що підтверджують статистичні дані. Так, валова продукція в порівняльних цінах 1983 року за період з 1992 -1995 роки знизилась в цілому по сільському господарстві - з 1 млрд. крб до 662 млн.крб.

Відповідно відбулося падіння продуктивності праці, в перерахунку на одного робітника зайнятого в виробництві - з 4882 до 2634 тис. крб., в рослинництві - з 9143 до 2020 тис.крб. (зниження більше, ніж у чотири рази), в тваринництві - 34814,- до 2367 тис.крб. За останні роки Центральне статистичне управління не збирає даних по відпрацюванню часу на 1 людину-годину, тобто цей облік не ведеться і не враховується державною службою інформації, а також на низовому рівні - господарствах.

Усе вищесказане може підтвердити думку, що падіння виробництва в громадському секторі за роки реформування сільського виробництва призвело до падіння продуктивності праці (затратам праці на людину-годину або на одного робітника), а це, в свою чергу призвело до кризової ситуації з оплатою праці, коли на рахунках господарств не залишилось грошових коштів. Багатомісячні затримки заробітної плати призвели до падіння трудової дисципліни, а звідси, став майже зовсім відсутнім основний мотиваційний фактор - матеріальна зацікавленість в праці. Низька трудова дисципліна і відсутність матеріальних стимулів спонукала сільського трудівника перейти з громадського виробництва на приватне (особисте підсобне господарство), але не розриваючи зовсім зв'язків з виробництвом. Все це ослаблює громадське виробництво, так як особисте господарство відбирає значно часу і сил від основного виробництва у аграрного робітника.

Таким чином складається замкнене коло- падіння виробництва викликало відтік робочої сили, падінню продуктивності праці, а це, в свою чергу, спонукає падіння виробництва. Але не буває безвихідних ситуацій, ще можна допомогти сільському виробникові, але це все

зможе відбутися на державному рівні, коли держава повернеться обличчям до аграрного товаровиробника і насправді, а не декларовано, створить однакові умови діяльності і розвитку всіх форм власності, але попередньо відшкодувавши всі витрати галузі з вини неправильної і помилкової політики держави. Шляхів виходу з такого становила багато, але всі вони приводять до одного - створення для галузі сприятливих умов розвитку - цілеспрямоване кредитування, надання пільг на виробництві особливо важливої продукції сільського господарства, а також створення паритету цін на аграрну і промислову продуктів.

УДК 332.37:631.67:631.9.

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ ПОЛИВНОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

В.М.ШАПОВАЛОВА – асистент, Херсонський ДСГІ

Соціально-економічний та політичні реформи, які впроваджуються на сучасному етапі розвитку України, ринкові умови вимагають економічних досліджень, аналізу та узагальнення принципів організації раціонального земле- та водокористування в умовах зрощення.

Актуальність досліджень економічної ефективності використанім земельних і водних ресурсів, резервів підвищення продуктивності, напрямків удосконалення водо- і землекористування в умовах зрощення обумовлюється також тим, що теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми вивчені недостатньо.

Звичайно, без наукового підходу, без попередніх теоретико-методологічних та методичних розробок неможливо вірно вирішити питання визначення ефективності використання земельних і водних ресурсів в зрошувальному землеробстві, а відповідно і пошук резервів підвищення продуктивності зрошувальних земель.

Зрошуване землеробство є найбільш ресурсномісткою галуззю АПК України, більш того, нераціональне використання одного з параметрів, які формують віддачу цієї галузі, не тільки позначається на недоодержанні врожаю та підвищенні витрат, але також приносить значний спектр екологічних проблем (підвищення підґрунтових вод,